

**Achtste
Voortgangsrapportage
'Groepsgrootte en kwaliteit'**

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Zoetermeer
juli 2001

2	<i>Inleiding</i>	4
3	<i>Landelijk kwaliteitsbeleid</i>	4
	Kwaliteitsverbetering en professionalisering	4
	Kerdoelen en leerstandaarden	6
	Leerlingvolgsysteem plus (LVS+)	8
	Kwaliteitszorg	8
	Zwak presterende scholen	9
	Werkdruk bovenbouw	10
4	<i>Personeelsvoorziening</i>	10
5	<i>Huisvesting en groepsgrootte</i>	12
6	<i>Planning</i>	14

1 Samenvatting

In deze voortgangsrapportage is een beschrijving gegeven van de stand van zaken rondom maatregelen die in de afgelopen periode zijn genomen op het terrein van kwaliteitsbeleid en personeelsvoorziening. Ook is aandacht voor huisvestingsbehoefte en groepsverkleining.

Kwaliteitsbeleid neemt in het project Groepsgrootte en kwaliteit een belangrijke plaats in. In de afgelopen periode zijn verschillende initiatieven ontplooid en wordt kwaliteitsbeleid vanuit verschillende invalshoeken verstevigd. Zo worden besturen en scholen door besturen- en schoolleidersorganisaties gestimuleerd de kwaliteitszorg verder te ontwikkelen om daarmee te kunnen voorzien in systematische verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Dit krijgt vorm in het project Q*Primair. Ook automatisering van het leerlingvolgsysteem levert een bijdrage aan het versterken van de kwaliteit: een snelle terugkoppeling van vorderingen van leerlingen maakt de weg vrij naar adaptieve toetsing waarbij wordt ingespeeld op individuele capaciteiten van leerlingen.

De start van cursussen voor taalcoördinator zijn een ander voorbeeld van een impuls aan professionalisering en versterking van de kwaliteit. Specialisatie van de leraren biedt scholen de mogelijkheid invulling te geven aan inhoudelijke differentiatie van taken. Ook uit de grote belangstelling voor publicaties over tussendoelen en leerlijnen blijkt de betrokkenheid bij kwaliteitsbeleid van de scholen in het basisonderwijs.

Op het terrein van personeelsvoorziening worden diverse maatregelen uitgevoerd die de instroom in de onderwijssector bevorderen. Tevens krijgen doorstroom binnen de sector en het tegengaan van uitstroom veel aandacht.

De extra huisvestingsbehoefte als gevolg van de groepsverkleining is, zo blijkt uit onderzoek van SGB0, door gemeenten in samenwerking met schoolbesturen goed opgepakt. De conclusie is dat gemeenten volop bezig zijn de ruimten voor groepsverkleining te realiseren.

2 Inleiding

In deze achtste voortgangsrapportage wordt de stand van zaken geschetst van het project "Groepsgrootte en kwaliteit". Per 1 augustus 2001 wordt de derde stap in de groepsverkleining gezet. Zoals eerder is aangekondigd, zal in de negende voortgangsrapportage die in december 2001 verschijnt een overzicht worden gegeven van de voortgang in termen van gemiddelde groepsgrootte en de ratio personeel en leerlingen. Dit gebeurt op basis van de meting van 1 oktober a.s. van de Onderwijsinspectie en gegevens uit het onderzoek naar formatie-inzet in de onderbouw. Dan wordt duidelijk welk effect de derde stap in groepsverkleining heeft op de gemiddelde groepsgrootte en hoe scholen de extra middelen inzetten. In de negende voortgangsrapportage wordt ook een financieel overzicht gepresenteerd. De voorliggende rapportage geeft derhalve een beknopte weergave van de stand van zaken in het project.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op een breed scala aan maatregelen die de kwaliteit van het onderwijs versterken. Zo wordt ingegaan op de voortgang van de ontwikkeling van leerlijnen en tussendoelen, de concretisering van kerndoelen en de ontwikkeling van leerstandaarden. Ook het verstevigen van beleid op het terrein van kwaliteitszorg, de stand van zaken rondom het geautomatiseerde leerlingvolgsysteem en de aanpak van zwak presterende scholen komen hier aan bod. Hoofdstuk 4 geeft een korte impressie van recente activiteiten op het gebied van personeelsvoorziening. In hoofdstuk 5 wordt aandacht geschonken aan huisvesting voor groepsverkleining. In hoofdstuk 6 tenslotte is de planning voor het project gegeven.

3 Landelijk kwaliteitsbeleid

Kwaliteitsverbetering en professionalisering

Taal- en rekencoördinator

De professionaliteit van de schoolorganisatie is een belangrijke voorwaarde voor het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs. Taak- en functiedifferentiatie zijn kenmerken van een professionele organisatie. Met het opzetten van post-HBO-opleidingen voor taal- en rekencoördinatoren wordt leraren de mogelijkheid geboden zich te specialiseren en zijn scholen in staat invulling te geven aan een inhoudelijke differentiatie van taken.

Vanaf 1 augustus 2001 kunnen leraren uit het primair onderwijs de post-hbo opleiding "Coördinator taal" volgen. De opleiding is bedoeld om het taalonderwijs van binnenuit een krachtige kwaliteitsimpuls te geven. Zij omvat vijftien bijeenkomsten van drie uur, waarin de volgende componenten aan bod zullen komen: interactief taalonderwijs, taalbeleid, coaching en begeleiding. Daarnaast zijn intervisiebijeenkomsten belegd en bestaat de mogelijkheid deel te nemen aan nieuwsgroepen op

internet. Om de deelname aan deze opleiding te bevorderen is er de komende drie jaren een subsidie beschikbaar gesteld, waardoor de hogescholen die de opleiding verzorgen een lagere kostprijs kunnen berekenen. Inmiddels hebben zich 200 deelnemers aangemeld. In het najaar van 2002 zal worden gestart met een soortgelijke opleiding voor coördinator rekenen.

Tussendoelen en leerlijnen

Het Expertisecentrum Nederlands is een aantal jaren geleden gestart met de formulering van tussendoelen op het gebied van het onderwijs in Nederlandse taal. De publicatie 'Beginnende geletterdheid. Een leerlijn voor groep 1 tot en met 3' uit 1999 voorziet in een grote behoefte in de praktijk van het onderwijs: in totaal zijn meer dan 4000 exemplaren verkocht. Verder heeft het Expertisecentrum een CD-ROM ontwikkeld, waarin informatie, video-opnamen en handreikingen zijn opgenomen voor leerkrachten van groep 1 tot en met 3 en andere direct betrokkenen zoals directies, taalcoördinatoren, intern begeleiders, schoolbegeleiders, studenten en opleiders. Naast deze materialen is recent een 'Handreiking voor de implementatie' ontwikkeld en in de praktijk getest. Deze handreiking heeft tot doel schoolbegeleiders, nascholers en andere betrokkenen ondersteuning te bieden bij de invoering van de tussendoelen voor beginnende geletterdheid in de onderbouw van de basisschool.

In november van dit jaar verschijnt de publicatie 'Leerlijnen en tussendoelen gevorderde geletterdheid', waarin voor de groepen 4 tot en met 8 tussendoelen worden geformuleerd op het gebied van geletterdheid (dat wil zeggen schriftelijke taalvaardigheid) in zijn volle omvang. Dit betekent dat niet alleen de tussendoelen voor (begrijpend) lezen en schrijven aan de orde komen, maar ook die voor spelling en interpunctie, informatieverwerving, woordenschat en reflectie (taalbeschouwing). Ook voor gevorderde geletterdheid zal een CD-ROM worden ontwikkeld.

Verder wordt dit jaar gestart met de ontwikkeling van tussendoelen voor mondelinge communicatie (spreken en luisteren) voor de groepen 1 tot en met 8.

Daarnaast zijn vanaf 1997 het Freudenthal Instituut en de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO), met medewerking van het CED te Rotterdam, bezig met de ontwikkeling en implementatie van leerlijnen met tussendoelen voor rekenen-wiskunde op de basisschool.

In de afgelopen vier projectjaren is eerst een leerlijn ontwikkeld voor het rekenen met hele getallen in de onderbouw,

later gevolgd door een leerlijn voor het rekenen met hele getallen in de bovenbouw. Beide leerlijnen zijn in de vorm van een brochure met cd-rom gepubliceerd. Hiervoor is veel belangstelling bij de scholen; van de leerlijn rekenen met hele getallen in de onderbouw zijn bijna 5000 exemplaren verkocht. Voor de bovenbouw geldt een aantal van 725.

Voor de leerlijnen rekenen met hele getallen zijn voor pabo's en schoolbegeleidingsdiensten modules beschikbaar voor informatiebijeenkomsten gericht op leraren en schoolteams. Indien daar bij de scholen behoefte aan is kan een informatiebijeenkomst als start dienen van een uitgebreider begeleidingstraject.

Momenteel werkt het Freudenthal Instituut aan de Leerlijn Meten en Meetkunde Onderbouw basisschool. Op de Panama najaarsconferentie 2001 zal een eerste versie van de leerlijn Meten en Meetkunde onderbouw worden gepresenteerd. Daarna wordt ook de leerlijn Meten en Meetkunde Bovenbouw basisschool ontwikkeld.

Naast de leerlijnen en tussendoelen voor Nederlandse taal en rekenen en wiskunde worden door de SLO tussendoelen en leerlijnen ontwikkeld voor de gebieden:

- oriëntatie op mens en wereld;
- kunstzinnige oriëntatie;
- bewegingsonderwijs;
- de leergebiedoverstijgende kerndoelen.

Daarmee wordt voor het hele onderwijsaanbod van de basisschool in de ontwikkeling van tussendoelen en leerlijnen voorzien.

De tussendoelen en leerlijnen van deze leergebieden worden momenteel uitgewerkt voor de onderbouw van de basisschool. Ze bestaan uit toelichtingen bij de kerndoelen, uitwerkingen over leerjaren in leerlingactiviteiten en leraargedrag, en toelichtingen en "doorkijkjes" (onder meer in de vorm van videofragmenten).

De producten, die in september 2001 worden opgeleverd, worden gepresenteerd in de vorm van vier CD-roms voorzien van beknopte brochures met de hoofdlijnen van de informatie.

Er zijn inmiddels activiteiten gestart voor ontwikkeling van producten voor de bovenbouw van de basisschool.

Kerndoelen en leerstandaarden

Groepsverkleining is voor scholen een belangrijke randvoorwaarde voor het vormgeven van onderwijs op maat. Maar niet alleen kleine groepen, ook meer onderwijskundige ruimte is nodig om recht te doen aan verschillen tussen leerlingen.

De huidige kerndoelen bieden gezien hun omvang te weinig ruimte.

Om die reden is, zoals ook al in de zevende voortgangsrapportage is gemeld, een commissie ingesteld onder voorzitterschap van professor Wijnen. De commissie zal in december 2001 voorstellen doen voor nieuwe en concreter geformuleerde kerndoelen voor het basisonderwijs. Daarin zijn de kerndoelen beperkt tot die zaken die van wezenlijke betekenis zijn voor succesvol functioneren in de samenleving en voor het succesvol vervolgen van de onderwijsloopbaan. Een concrete formulering van de kerndoelen geeft scholen meer duidelijkheid over de gewenste opbrengsten van het onderwijs. Om scholen daadwerkelijk meer ruimte te geven voor alle leerlingen maatwerk te verzorgen, wordt - zoals ook in de notitie 'Kwaliteit aan de basis' (brief van 5 juli 2001) is aangekondigd - de opdracht van de commissie aangescherpt. De gedachte is het voor scholen verplichte deel van het curriculum te beperken tot maximaal 70 procent van de onderwijstijd. De commissie wordt gevraagd een voorstel te doen voor kerndoelen die tot het verplichte deel van het curriculum gerekend moeten worden. De vrije ruimte die zo voor scholen ontstaat, stelt hen in staat het onderwijs aan te passen aan de kenmerken van individuele leerlingen en de wensen van ouders. Scholen kunnen dit vrije deel van het curriculum zelf vaststellen.

Het kerncurriculum omvat kennis, inzicht en vaardigheden die noodzakelijk zijn om aan vervolgonderwijs deel te nemen en te participeren in de samenleving. Deze leerdoelen worden geformuleerd in termen van resultaten die behaald moeten worden. Er wordt een minimaal beheersingsniveau in de vorm van leerstandaarden aangegeven. Bij het bepalen van de kerndoelen geldt als uitgangspunt dat alle leerlingen hun individuele talenten voldoende moeten kunnen ontplooien. Het gaat niet alleen om cognitieve, maar ook om praktische vaardigheden.

Een concrete beschrijving van kerndoelen en leerstandaarden maakt het mogelijk vorderingen van leerlingen en opbrengsten van de school te volgen. De introductie van leerstandaarden in het basisonderwijs is gekoppeld aan de verdere ontwikkeling en uitbreiding van leerlingvolgsystemen en aan integrale kwaliteitszorg in het onderwijs. Leerlingvolgsystemen zijn voor scholen een belangrijk instrument om inzicht te krijgen in de vorderingen van leerlingen en om de kwaliteit van het onderwijs als geheel te kunnen volgen.

Aan de hand van objectieve toetsen zal nagegaan worden welke resultaten bereikt worden. De school krijgt daarmee zicht op de vorderingen van leerlingen, terwijl door onderlinge vergelijking van prestaties van scholen de samenleving meer zicht krijgt op de opbrengsten die scholen weten te realiseren. Dergelijke gegevens kunnen een belangrijke rol spelen in de kwaliteitszorg.

Leerlingvolgsysteem plus (LVS+)

In opdracht van het ministerie van OCenW heeft de Citogroep een voorstudie verricht naar de mogelijkheden van een geautomatiseerd leerlingvolgsysteem. De voorstudie is voorspoedig verlopen: het idee blijkt goed realiseerbaar. Tijdens de voorstudie zijn enkele 'toetsen' digitaal gemaakt. Proefnemingen wijzen uit dat zelfs kleuters na enige oefening goed met de toetsen overweg kunnen. Het geautomatiseerde leerlingvolgsysteem maakt het mogelijk leerlingen on-line te toetsen. Leraren ontvangen automatisch gegevens over de voortgang van leerlingen. De voortgang kan afgemeten worden aan leerstandaarden.

De voorstudie heeft duidelijk gemaakt dat de verdere ontwikkeling van LVS + op drie pijlers zal moeten rusten:

- De ontwikkeling van een procedure die computergestuurde adaptieve toetsing mogelijk maakt;
- Het 'digitaliseren' en uitbreiden van de opgavenbanken voor verschillende leergebieden, en;
- De mogelijkheid van geautomatiseerde gegevensuitwisseling in het kader van de toetsing.

Onlangs is de Citogroep gestart met verdere ontwikkeling van onderdelen van het geautomatiseerde leerlingvolgsysteem. Bij de ontwikkeling van het systeem wordt nadrukkelijk ruimte geboden aan andere toetsaanbieders om gebruik te maken van de infrastructuur. Naast de bestaande toetsen voor taal, rekenen en wereldoriëntatie kunnen ook andere soorten toetsen een plaats krijgen. Momenteel werkt de Citogroep bijvoorbeeld aan het project 'Toetsing van techniek'. In dit project wordt ondermeer onderzocht welke mogelijkheden er zijn voor toetsing van praktijkgerichte vaardigheden. Ook is denkbaar dat instrumenten worden ontwikkeld die inzicht kunnen geven in de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.

Kwaliteitszorg

Integrale kwaliteitszorg verwijst naar alle acties die zijn gericht op het formuleren van doelen, de realisatie van de doelen, het onderhoud en de systematische verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Het beleid van de school wordt geëvalueerd en bijgesteld. De school legt hierover verantwoording af aan ouders en leerlingen, de onderwijsinspectie en de gemeente.

Als het gaat om kwaliteitszorg dan blijkt dat een groot aantal scholen nog een lange weg te gaan hebben. De Onderwijsinspectie meldt in het Onderwijsverslag 2000 dat er in de afgelopen jaren sprake is van een stijging van het percentage scholen dat voldoet aan de eisen van kwaliteitsbeleid: een stijging van 13% in 1996/1997 naar 38%

in het schooljaar 1999/2000. Het beoogde eindpunt is daarmee nog niet bereikt.

Scholen worden dan ook gestimuleerd hun kwaliteitszorg verder te ontwikkelen. Met de landelijke besturen- en schoolleiderorganisaties wordt momenteel gesproken over de opzet en financiële ondersteuning van het project Q*primair, dat is gericht op de stimulering van de kwaliteitszorg in het primair onderwijs.

Met een integrale aanpak wil Q*Primair schoolbesturen en scholen in de komende vijf jaar stimuleren tot een professionele en integrale systematiek voor kwaliteitsverbetering en -verantwoording. Uitgangspunt daarbij is dat scholen zèlf verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen kwaliteitsbeleid. Het gaat om het inventariseren van good practices, het uitwisselen van ervaringen op regionaal niveau, collegiale visitatie, netwerkvorming van schoolleiders en bestuurders, en het oprichten van een team dat op afroep scholen kan ondersteunen bij invoering van kwaliteitszorg.

Het toezicht door de inspectie vormt een onmisbaar sluitstuk. In toenemende mate zal de inspectie gebruik kunnen maken van uitkomsten van kwaliteitszorg van de school zelf en van externe beoordelingen die de school heeft laten uitvoeren.

Zwak presterende scholen

Er zijn scholen waar volgens de Onderwijsinspectie de opbrengsten aan het eind van het onderwijs gedurende ten minste drie jaar zeer zwak blijven.¹ Een aantal scholen in deze groep heeft dat zelf al geconstateerd en is aan het werk om haar aanbod, proces en leerlingenzorg te verbeteren.

Bij bijna 5% van de scholen blijven de opbrengsten achter bij wat verwacht mag worden en wordt niet voldaan aan één of meer elementaire eisen op het gebied van leerstofaanbod, het didactisch handelen of de leerlingenzorg. Deze zeer zwakke scholen zijn te vinden onder alle categorieën van scholen. Wel valt op dat scholen met overwegend 0,9 leerlingen twee keer zo vaak tot de groep zeer zwakke scholen behoren als scholen met een 'ongewogen' of 'gemengde' leerlingenpopulatie. Scholen met overwegend 0,25 leerlingen (laag opgeleide autochtone ouders) behoren zelfs vier keer zo vaak tot deze groep.

De inspectie heeft het toezicht bij de zeer zwak presterende scholen geïntensiveerd. Dat houdt in dat op basis van aanpassingen van het schoolplan de school gedurende een bepaalde periode intensief wordt gevolgd door de inspectie. De school krijgt krachtige feedback in de fase dat zij de kwaliteit van het onderwijs weer op aanvaardbaar niveau moet brengen. Als blijkt dat de school geen activiteiten heeft gepland om de opbrengsten te verbeteren of als prestaties

¹ Onderwijsverslag over het jaar 2000. Inspectie van het Onderwijs, april 2001.

ondanks extra inspanningen van de school zwak blijven, wordt hierover aan de bewindspersoon gerapporteerd. Naast het intensieve schooltoezicht levert de Onderwijsinspectie een bijdrage aan het Onderwijskansenbeleid. Het Onderwijskansenbeleid is gericht op verbetering van de kwaliteit van zwak presterende PO- en VO-scholen met veel risico-leerlingen. Het doel is de maatschappelijke kansen van risico-leerlingen te vergroten. Het Onderwijskansenbeleid is in 2000 gestart in de vier grote steden (G4), in 2001 gevolgd door de G32. De onderwijskansenaanpak in de overige gemeenten gaat in het najaar van 2001 van start. In deze gemeenten zal de problematiek rond de 0,25 leerlingen een belangrijke rol spelen. In de gemeenten waar het onderwijskansenbeleid wordt uitgevoerd, houdt de onderwijsinspectie onder meer (intensief) toezicht op geselecteerde onderwijskansenscholen. Het toezicht gebeurt op basis van een door alle partijen geaccordeerd plan van aanpak. Verder gaat de inspectie na of het schoolontwikkelingsplan tot de gewenste resultaten leidt en rapporteert zij uitvoerig over de uitvoering van het beleid door de betrokken gemeenten en over de effecten op schoolniveau.

Werkdruk bovenbouw

In de zevende voortgangsrapportage is onderzoek aangekondigd naar werkdruk in de bovenbouw. In dit onderzoek - waarvan de resultaten in mei 2002 worden verwacht - wordt specifiek aandacht geschonken aan de kwaliteit van het onderwijs in de bovenbouw. Centrale vragen in dit onderzoek zijn: hoe geven leraren in de bovenbouw invulling aan onderwijs op maat en welke (on-)gunstige neveneffecten van groepsverkleining in de onderbouw treden volgens leraren op in de bovenbouw (bijvoorbeeld startpositie van leerlingen, onderwijsaanpak, groepsgrootte).

4 Personeelsvoorziening

De stijging van de werkgelegenheid als gevolg van verkleiningen van de groepen is van meet af aan een belangrijk aandachtspunt geweest in het project Groepsgrootte en kwaliteit. Naast de afspraken die onlangs in het CAO-akkoord zijn gemaakt (ondermeer een extra investering van in totaal f 1,2 miljard in scholen en personeel), zijn voor het primair onderwijs diverse maatregelen in uitvoering of in voorbereiding. In grote lijnen zijn de activiteiten personeelsvoorziening in het primair onderwijs als volgt in te delen:

- Verhogen instroom
- Bevorderen doorstroom
- Beperken uitstroom

Verhogen instroom

Vanaf juli 2000 is de Interim-wet zij-instroom in werking getreden. Er is grote belangstelling voor het zij-instroomtraject. In totaal hebben 3000 belangstellenden zich ingeschreven en hebben ongeveer 250 personen een geschiktheidverklaring ontvangen, waarvan 150 personen voor het primair onderwijs.

Medio februari 2001 is opnieuw een groep uit de stille reserve aangeschreven door de staatssecretaris. Het ging om personen die 2 ½ jaar geleden hebben aangegeven op de hoogte gehouden te willen worden. Ongeveer 8000 personen ontvingen een oproep om alsnog na te denken over terugkeer naar het onderwijs. Tot nu toe zijn uit de groep stille reserve in totaal ruim 4300 plaatsingen in het primair onderwijs gerealiseerd.

Naast het werven van personen uit deze twee doelgroepen hebben ook de volgende maatregelen een positief effect op de instroom in het primair onderwijs:

- Versneld opleiden van vakleraren die groepsleraar willen worden (valt ook onder de interimwet zij-instroom);
- Stimuleren van werktijduitbreiding;
- Verzilvering ADV/BAPO;
- Scholing met behoud van WW-uitkering;
- Betaal ouderschapsverlof.

Tot slot is het stimuleren van meer functie- en taakdifferentiatie binnen het basisonderwijs een belangrijke maatregel bij het versterken van de personeelsvoorziening. Vanaf augustus 2001 worden pilots uitgevoerd die tot doel hebben te laten zien hoe functiedifferentiatie kan worden ingericht. Onderdeel van de pilots vormt het bevorderen van de inzet van onderwijsassistenten en het inzetten van teams van leraren en onderwijsassistenten. Daarnaast wordt nagegaan hoe de vraag naar en het aanbod van onderwijsassistenten bij elkaar gebracht kunnen worden.

Bevorderen doorstroom binnen de onderwijssector

Over het bevorderen van de doorstroom zijn onlangs in het onderhandelaarsakkoord afspraken gemaakt. Zo zijn er afspraken over de verbetering van het loopbaanperspectief, functiedifferentiatie, de lengte van carrièrepatronen en beloningsdifferentiatie. De (verhoging) van het schoolbudget en de daarbij behorende bestedingsvrijheid bieden scholen de ruimte een eigen beleid te voeren ten aanzien van professionalisering van het personeel en de organisatie. Tevens wordt met de verhoging van het schoolbudget de aantrekkingskracht van de sector primair onderwijs versterkt. Het schoolbudget kan worden ingezet voor de toepassing van belonings- en functiedifferentiatie.

Uiteraard hebben de afspraken betekenis voor het behoud van het huidige personeel. De afspraken zijn echter ook belangrijk voor het vergroten van de aantrekkelijkheid van de sector en kunnen ook een positieve impuls geven aan de instroom.

Beperken uitstroom

Tot slot zijn er diverse maatregelen die tot doel hebben de uitstroom uit de sector onderwijs tegen te gaan. Daarbij is te denken aan convenanten waarin OCenW, overlegpartners en USZO/ABP, Arbodiensten afspraken maken over het terugdringen van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid. Maar ook aan verbetering van ARBO-dienstverlening en aan maatregelen die de werkdruk in het onderwijs verminderen.

Andere maatregelen zijn:

- Vergroten van de arbeidsparticipatie voor ouderen;
- Schrapen van beperkingen in regelgeving voor arbeidsdeelname van 65-plussers;
- Aanvullende oplossingen voor de vervanging, zoals het opzetten van pilots voor de plusleraar met ingang van het schooljaar 2001/2002 en aan het project opvangpools.

Eind augustus 2001 verschijnt Maatwerk 3 waarin de activiteiten zijn beschreven gericht op personeelsvoorziening voor de totale onderwijssector.

5 Huisvesting en groeps grootte

Vanaf 1 januari 1997 zijn de middelen voor onderwijshuisvesting gedecentraliseerd. In het Gemeentefonds is een bedrag van f 1,7 miljard gestort. In hetzelfde jaar is een aanvang gemaakt met verkleining van de groepen in het basisonderwijs. Voor de investeringen in extra ruimte (aangenomen werd dat in veel gevallen uitbreiding met groepsruimten noodzakelijk zal zijn) is structureel een bedrag toegevoegd aan het gemeentefonds. In de jaren 1999 tot en met 2002 bedraagt de toevoeging respectievelijk f 40, f 90, f 130 en f 180 miljoen gulden. Deze middelen komen boven op het bedrag van f 36 miljoen voor de eerste stap.

Om inzicht te krijgen in de wijze waarop gemeenten de middelen voor groepsverkleining inzetten heeft het onderzoeksbureau SGB0 in opdracht van VNG en OCenW in het voorjaar van 2001 een onderzoek gedaan onder alle gemeenten in Nederland.² Nagegaan is wat de toegenomen ruimtebehoefte is als gevolg van de groepsverkleining en hoe gemeenten tegemoet zijn gekomen aan

² Het rapport 'Huisvesting voor de groepsverkleining. Stand van zaken bij de realisering van de extra huisvesting', SGB0, juni 2001 is als bijlage bij dit voortgangsverslag gevoegd.

deze behoefte (hoeveel en welke voorzieningen zijn in totaal gerealiseerd).³

In totaal heeft bijna 60% van de gemeenten aan de enquête meegewerkt. De respons is gelijkmatig verdeeld over grote en kleine gemeenten en is ook in geografisch opzicht evenwichtig.

Iets meer dan 40% van de gemeenten heeft voor de aanvragen van huisvesting uitsluitend de bestaande systematiek gebruikt (reguliere en spoedprocedure). Bij bijna een kwart van de gemeenten wordt een integraal plan gebruikt, waarbij rekening is gehouden met een meerjarenperspectief. Vanaf 2001 zal 39% van een integraal plan gebruik maken.

Ongeveer 2% van de gemeenten heeft alleen gebruik gemaakt van de specifieke procedure die de VNG adviseerde in de handreiking 'Groepsgrootteverkleining en onderwijshuisvesting'. Combinaties van verschillende procedures worden door bijna 30% van de gemeenten gehanteerd. Gerelateerd aan het totaal aantal gemeenten in dit onderzoek combineert 13% van de gemeenten bestaande procedures met een integrale aanpak en maakt 3% een combinatie tussen bestaande procedures en de specifieke procedure.

Uit deze bevindingen blijkt dat een aanzienlijk deel van de gemeenten een meerjarenperspectief hanteert en daarmee ondermeer anticipeert op het eindbeeld van de groepsverkleining.

SGBO heeft op basis van leerlingentellingen voor alle scholen in Nederland berekeningen gemaakt van het totaal aantal groepen dat maximaal gevormd zou kunnen worden als gevolg van de maatregel groepsverkleining.⁴ In de eindsituatie kunnen er in Nederland maximaal ruim 10.000 groepen worden gevormd als gevolg van alle stappen van de groepsverkleining.

Bij de responsgemeenten gaat het in totaal om ongeveer 5300 groepen. Als dit theoretische aantal wordt geconfronteerd met het aantal groepen waarvoor al huisvesting is gerealiseerd of op korte termijn wordt gerealiseerd, dan blijken volgens SGBO gemeenten in samenwerking met schoolbesturen de extra huisvestingsbehoefte goed op te pakken.

Is er aanvankelijk sprake van een achterstand in het realiseren van de huisvesting, vanaf het uitvoeren van de voor 2001 genomen besluiten wordt deze achterstand snel ingelopen. Het aantal besluiten over onderwijshuisvesting gaat gelijk op met het aantal te vormen groepen.

Door gebruik te maken van leegstand in de schoolgebouwen, door de inzet van meer handen in de klas en door tijdelijk gebruik

³ In de negende voortgangsrapportage Groepsgrootte en kwaliteit zullen ook de resultaten uit de monitor decentralisatie huisvesting over groepsverkleining worden opgenomen. Het betreft informatie over werkwijzen van gemeenten en over ervaringen van schoolbesturen.

⁴ De aanname bij deze berekening is dat alle scholen kiezen voor een feitelijk verkleining van groepen en dus niet voor bijvoorbeeld de inzet van meer handen in de klas of inzet van bijvoorbeeld coördinatoren voor de onderbouw.

van niet-onderwijs ruimten in de eigen school wordt ruim 40% van de berekende behoefte opgevangen. In het geval van uitbreiding (eveneens ruim 40%) gebeurt dit in de helft van de gevallen in tijdelijke voorzieningen en voor de andere helft door permanente uitbreiding. De overige categorieën (waaronder ingebruikneming, huur en medegebruik) hebben maar een beperkt aandeel in de totale opvang van ruimtebehoefte (12%).

SGBO concludeert dat gemeenten volop bezig zijn met het realiseren van ruimten voor groepsverkleining en dat gemeenten de toevoeging voor groepsverkleining daadwerkelijk besteden aan onderwijshuisvesting.

6 Planning

Augustus 2001	Derde stap in de reductie van de
groepsgrootte	
September 2001	Start Q*Primair
Najaar 2001	CD-ROM's en brochures Tussendoelen en
	leerlijnen voor de leergebieden 'Oriëntatie
	op mens en wereld, kunstzinnige oriëntatie,
	bewegingsonderwijs en leergebied
	overstijgende kerndoelen'.
Najaar 2001	Resultaten onderzoek formatie-inzet
	(ratio leerlingen - personeelsleden)
Najaar 2001	Deelproducten interactief
leerlingvolgsysteem	
Najaar 2001	Resultaten monitor onderwijshuisvesting
Najaar 2001	Leerlijn gevorderde geletterdheid
Najaar 2001	Eerste versie leerlijn meten en meetkunde
December 2001	Advies Commissie Kerndoelen
Voorjaar 2002	Resultaten onderzoek Werkdruk in de bovenbouw
Augustus 2002	Vierde stap in de reductie van de
groepsgrootte	
Najaar 2002	Start post-HBO opleiding coördinator
rekenen	